

Recenzja książki Mariana Kozaczki *Gospodarka Polski w latach 1989–2009*

Norbertinum, Lublin 2012, 518 stron

Ryszard Orłowski

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu

Potrzeba niniejszego opracowania nie wymaga uzasadnienia. Znaczenie i doniosłość bowiem transformacji społeczno-gospodarczej dla gospodarki podkreślają autorzy licznych już prac na ten temat. Jednak dotychczasowy spory dorobek wiedzy w tym zakresie, zróżnicowany pod względem chronologicznym i zasięgu terytorialnego, pozostawił sporo miejsca na istotne i oczekiwane uzupełnienia oraz podsumowanie. Obszerna, rzeczowa i nader interesująca praca M. Kozaczki stanowi udaną próbę całościowego ujęcia bardzo złożonych procesów polskiej transformacji społeczno-gospodarczej w latach 1989–2009. Transformacja ta obejmuje cały kompleks przekształceń w sferze życia społecznego: demokracji politycznej (wolne wybory), samorządności lokalnej, swobód obywatelskich. Podstawą tych procesów były przekształcenia w gospodarce. W tym burzliwym okresie dokonało się, unikalne w skali światowej przejście od scentralizowanej gospodarki socjalistycznej, z państwową własnością środków produkcji, do wolnej gospodarki rynkowej opartej na prywatnej działalności gospodarczej.

Autor, zdając sobie sprawę ze złożoności procesów transformacji, przedstawił dokonane przekształcenia w poszczególnych sektorach gospodarki w aspekcie szerszych procesów społecznych i politycznych. Uznanie i podziw budzą zgromadzone przez Autora materiały źródłowe: akty normatywne i dane statystyczne, rozległa kwerenda ówczesnej publicystyki prasowej, literatura społeczno-polityczna (programy partii i ugrupowań społecznych). Przekonywającym dowodem rzetelnych zabiegów i poszukiwań Autora jest Bibliografia i Aneks, którą należał jednak uporządkować (na przykład wyodrębniając akty normatywne jako wydzieloną część materiałów źródłowych).

Konstrukcja opracowania nie budzi istotnych zastrzeżeń. Poza rozdziałem I, który z natury rzeczy ma charakter wprowadzający, pozostałe pięć obejmują czteroletnie okresy zazwyczaj pokrywające się z latami sprawowania władzy wykonawczej przez koalicję rządową, która wygrała wybory parlamentarne. W rozdziale VI omówione zostały rządy zarówno koalicji PiS z Samoobroną i LPR-em jak i utworzonej po wyborach w 2007 r. koalicji PO-PSL. W ten sposób wykład z historii gospodarczej został w pewnej mierze odpersonalizowany. Na pozytywną ocenę zasługuje stosowana w pracy metoda porównawcza. Autor dokonał interesujących porównań efektów transformacji systemowej w Polsce z przemianami w innych państwach postsocjalistycznych. Następnie zaś państw Europy Środkowo-Wschodniej, a w rozdziale IV na tle innych państw europejskich. Pozostaje rzeczą frapującą dokonanie ewentualnego porównania osiągnięć na polu gospodarki w dwudziestolecie istnienia Drugiej Rzeczypospolitej z rezultatami gospodarczymi dwudziestolecia (1989–2009) po odzyskaniu suwerenności. Występujący w obydwu przypadkach okres 20 lat sam przez się zachęca do takich porównań.

Wszystkie fakty z historii gospodarczej lat 1989–2009 zostały solidnie przedstawione w kolejności chronologicznej. Spis treści jednak prezentujący konstrukcje opracowania nie zawiera merytorycznych informacji charakteryzujących istotę reform dokonywanych w okresie, o którym jest mowa w tytule rozdziału. Utrudnia to nieco percepcje treści wykładu.

Recenzowaną pracę otwiera rozdział zatytułowany „Dziedzictwo socjalistycznej przeszłości” przedstawiający główne cechy minionego systemu społeczno-gospodarczego. Szczególną uwagę zwrócono tutaj na kryzys gospodarki socjalistycznej w latach 1981–1988. Oddzielnie i szczegółowo potraktowano rozwój sytuacji społecznej kraju w roku 1989, kiedy to zostały przygotowane podstawowe elementy reform politycznych, społecznych i gospodarczych. M. Kozaczka z niemal kronikarską dociekliwością i szczegółowością przedstawił panoramę wydarzeń w tym pamiętnym roku (obradę „okrągłego stołu”, pierwsze demokratyczne wybory w czerwcu 1989 r., reaktywacja legalnej działalności NSZZ „Solidarność”, powołanie pierwszego niekomunistycznego rządu T. Mazowieckiego).

Kolejny rozdział przedstawia szczegółowo i sposób rzeczowy procesy transformacyjne w okresie lat 1990–1993. Autor prezentuje tutaj założenia i uregulowania prawne w pierwszych czterech latach burzliwego procesu przekształceń systemowych. Następnie w sposób szczegółowy opisuje rozwój przeobrażeń w obszarze gospodarki a zatem rozwój przedsiębiorczości prywatnej i prywatyzację przedsiębiorstw państwowych. Kolejno prezentowane są przemiany w rolnictwie, sektorze bankowym i ubezpieczeniowym a także funkcjonowanie handlu zagranicznego. Swego rodzaju podsumowaniem jest punkt zamykający rozdział II ukazujący efekty polskiej transformacji na tle pozostałych państw postsocjalistycznych. Autor mocno podkreślił znaczenie przekształceń ustrojowych, społecznych i gospodarczych konstytuujących nowe oblicze społeczne i gospodarcze Polski. To właśnie one w tym okresie ukształtowały podstawowe zręby wolnej gospodarki rynkowej będące fundamentem szerszych zmian społecznych. Ponadto Autor trafnie uwypuklił rolę „pakietu Balcerowicza” — ważnego zestawu reform przeprowadzonych na początku 1990 r. przez rząd T. Mazowieckiego.

Kolejne rozdziały (od III do VI) zachowują podobny układ. Autor najpierw ukazuje tło społeczno-polityczne omawianego okresu oraz ramy formalno-prawne badanych przemian. Rozdział III dotyczący okresu 1994–1997 rozpoczyna od szczegółowej prezentacji strategii dla Polski wicepremiera G. W. Kołodki z 1994 r. W rozdziale tym przykuwa uwagę szczegółowy opis procesu denominacji złotego z roku 1995 oraz założenia tworzonych wówczas Specjalnych Stref Ekonomicznych. Autor trafnie przewiduje rolę SSE jako przyczółków nowoczesnej gospodarki w swoich regionach. Rola tych stref analizowana jest szerzej w następnych częściach opracowania poświęconych kolejnym chronologicznie okresom.

Rozdział VI omawiający przemiany lat 1998–2001 koncentruje się wokół czterech wielkich reform ustrojowych rządu J. Buzka. Chodzi tutaj o reformy: administracyjno-samorządową, służby zdrowia, oświatową i emerytalno-rentową. Reformy te utrwaliły nowy model społeczno-gospodarczy Polski, oparty na wolnej gospodarce rynkowej.

Pozostałe dwa ostatnie rozdziały przedstawiają szczegółowo modyfikacje przyjętych rozwiązań stosownie do rozwoju wydarzeń kolejno latach 2002–2005 i po 2005 r. (do 2009 r.). Procesy te ukazano w aspekcie ewolucji koncepcji społeczno-gospodarczych i politycznych kolejnych ekip rządowych (projekt IV Rzeczypospolitej rządu PiS oraz procesy modernizacyjne rządów PO po 2007 r.) W tych partiach pracy pewien niedosyt stanowi dosyć marginalne potraktowanie wielkiego wyzwania modernizacyjnego, jakim było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej.

Lektura pracy M. Kozaczki budzi pytania, wątpliwości oraz uwagi recenzenta. Z racji szerokiego, wręcz panoramicznego, ujęcia procesów transformacji ustrojowej w omawianej rozprawie bardziej odpowiedni byłby jej tytuł *Procesy przemian społeczno-gospodarczych w Polsce latach 1989–2009*. Zwraca uwagę szczegółowość a nawet drobiazgowość w przedstawieniu poszczególnych etapów opisywanej walki politycznej oraz prezentacja składu i programów poszczególnych ekip rządowych na podstawie dostępnych materiałów publicystycznych. W natłoku szczegółów wydarzeń politycznych gubi się niekiedy obraz zasadniczych przekształceń społeczno-gospodarczych. Jak na potrzeby monograficznego ujęcia transformacji ustrojowej zbyt wiele miejsca poświęcono Specjalnym Strefom Ekonomicznym a zbyt mało napisano o procesie akcesji Polski do Unii Europejskiej.

Recenzowana praca stanowi niewątpliwie wartościowe, zasobne kompendium wiedzy o stanie gospodarki polskiej w dwudziestolecie 1989–2009 oraz podejmowanych reformach w celu jej modernizacji i zdynamizowania. Posiada bogatą podstawę źródłową i bibliograficzną oraz wielce pożyteczny aneks zawierający spis personalny władz Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2009. Książkę M. Kozaczki można polecić wszystkim czytelnikom, którzy interesują się najnowszą historią gospodarczą, społeczną, polityczną Polski.